

NOTERT

LITTERATURPOLITIKK

Stipenddryss

Denne uken delte Forfatterforbundet ut sin første runde med stipender for forfattere som skriver skjønnlitteratur for voksne. Det skjedde i kjølvannet av en lang strid om hvor mye av det såkalte bibliotekvederlagsfondet Forfatterforbundet skal forvalte, det vil si pengene staten årlig kompenserer norske forfattere med for at bøkene deres lånes ut gratis på biblioteket, pluss mye generell uro over hvordan det vil slå ut på stipendfordelingen at det nå er to organisasjoner – Forfatterforbundet og den langt eldre Den norske Forfatterforening (DnF) – som deler på disse stipendene, i motsetning til tidligere da DnF gjorde jobben alene. En bekymring har vært at de respektive forfatterorganisasjonene i hovedsak kom til å dele ut stipender til egne medlemmer. Etter Forfatterforbundets første utdelingsrunde å dømme ser denne bekymringen ut til å være grunnløs: Av de 114 stipendene gikk vel en fjerdedel til medlemmer av Forfatterforbundet, en drøy tredjedel gikk til medlemmer av DnF og en tilsvarende andel gikk til forfattere som ikke er medlem av noen av organisasjonene, opplyser Forfatterforbundet i en pressemelding. ■

TEMA HER

Harry Hole på Nasjonalbiblioteket

I juni åpner Nasjonalbiblioteket i Oslo en utstilling viet Jo Nesbø etterforsker Harry Hole, som leserne først stiftet bekjentskap med for 25 år, og som siden har opptrådt i til sammen tretten bøker, hvis man regner med romanen *Blodmåne*, som utgis i slutten av august. Det dreier seg om «en litterær figur i vår moderne kulturhistorie», ifølge Nasjonalbibliotekets pressemelding. Selve utstillingen er inspirert av labyrinten, «den perfekte modell for en kriminalgåte», og vil ta de besøkende med «inn i blindgater og nye rom for å utforske karakteren Harry Hole og universet Jo Nesbø har skapt rundt ham», loves det. Ellers kan utstillingen blant annet skille med konsulentuttalelsen til den aller første Harry Hole-romanen, *Flaggermusmannen* fra 1994, og manuskriptet til en upublisert Harry Hole-roman som Nesbø forkastet fordi han syntes den var for dårlig. ■

– Bibliotekarer kalles barnepornografer

*Bøker forbys i en rasende fart på amerikanske skolebiblioteker.*Av **Anders Firing Lunde**

I januar gikk en amerikansk kvinne på talerstolen ved et styremøte i Nampa-skole-distriktet i delstaten Idaho. Hun begynte å lese høyt fra *De blåeste øyne*, debutromanen til den nobelprisvinnende forfatteren Toni Morrison. Kvinnen leste avsnittene der en far begår et seksuelt overgrep mot datteren. Så sa kvinnen: «Er dette noe som distriktet synes er greit for elever på ungdomsskolen og videregående skole?»

Noen dager senere laget hun en underskriftskampanje med krav om at *De blåeste øyne* og flere andre bøker måtte fjernes fra skolebibliotekene i distriktet umiddelbart. På listen sto bestselgere som *Drageløperen* av Khaled Hosseini, *Tjenerinnens beretning* av Margaret Atwood og *Fordelene ved å være veggpryd* av Stephen Chbosky.

Som mor og del av et miljø for fosterforeldre, skrev kvinnen, var hun forferdet over at disse bøkene i detalj skildret abort, voldtekt, incest, analsex, overgrep og selvmord. Hvis elever med lignende erfaringer leste disse bøkene, kunne de traumatiseres på nytt, argumenterte hun, og mente at bøkene også brøt en lokal lov som skal beskytte mindreårige.

Selv om bare 105 signerte kampanjen, stemte styret 9. mai for at 24 bøker skulle fjernes fra skolebibliotekene i Nampa. Det bor rundt 100 000 i Nampa, som ligger i en valgkrets der republikanerne har styrt i nesten hundre år.

Kathleen Tuck, talsperson for skole-distriktet, skriver i en e-post til Morgenbladet:

– Bøkene er blitt fjernet og befinner seg på et lager i påvente at hva styret bestemmer seg for å gjøre med dem.

Sensuren blomstrer

– Denne saken er veldig typisk for det som skjer, sier Deborah Caldwell-Stone, sjef for intellektuell frihet i den amerikanske bibliotekforeningen ALA (American Library Assosiation).

Der jobber hun tett med det som er blitt en flodbølge av bokforbud i USA. Statistikk fra foreningen viser at antallet «challenges» – forespørsler om å fjerne bøker – aldri har vært høyere. Bare i 2021 var det 729 krav om fjerne materiale fra biblioteker, skoler og universiteter. Morrisons debutroman er på topp 10-listen over titler som bes fjernet. De fleste bøkene beskriver seksua-

litet, seksuell orientering, kjønnsidentitet og rasisme.

– Vi ser en oppblomstring av sensur av disse temaene og en moralsk panikk der styrene på skoler og biblioteker fjerner bøker uten egentlig å vurdere bøkens innhold. De baserer seg utelukkende på det som hevdes fra enkeltpersoner eller interessegrupper, sier Caldwell-Stone.

– De argumenterer for at bøkene er indoktrinerende, men bøker er jo det motsatte: De gir andre perspektiver på diskriminering, rasisme og kjønnsidentitet. Pressgruppene vil ikke at unge skal høre disse synspunktene, og de frykter at tilgang til bøkene kan fostre en annen og kritisk tenkning hos de unge.

Politisk potensial

Caldwell-Stone tror temaet blir viktig i mellomvalget i USA senere i år. Mange republikanske politikere deltar i debattene om bokforbud. Dette selv om spørreundersøkelser viser at 71 prosent av velgerne er mot at bøker forbys fra offentlige biblioteker, og 67 prosent er mot forsøk på å fjerne bøker fra skolebiblioteker.

– Dette gjelder for republikanerne også, som ofte stoler på at skolebibliotekaren tar gode valg. Men de mest høylytte stemmene forsterkes i sosiale medier og tyr til sjokktaktikker som i Nampa, der de leser de sterkeste avsnittene, sier hun.

– Et stort antall bibliotekarer trakasseres på nett. Noe av det verste jeg har hørt, er bibliotekarer som kalles barnepornografer og *groomers* bare fordi de tilbyr bøker om pubertet, befruktning eller som gir innsikt i livene til LGBTQIA.

– *Bare 105 signerte underskriftskampanjen i Nampa – det er ganske få?*

– At 105 personer kan diktere hva hele lokalsamfunn kan lese eller er tilgjengelig på skolebiblioteker, mener vi er et brudd på grunnloven og individets rettigheter. Der står det at skoler og biblioteker ikke skal delta i sensur.

Fåtallets makt

Innretningen av amerikanske skoler muliggjør fåtallets makt, ifølge Emily Knox, forsker ved Illinois Urbana-Champaign-universitetet og forfatter av *Book Bans in 21st Century America*.

– De offentlig støttede skolene i USA er lokalt finansiert. Det betyr at den lokale skattebetalerens mening veier tungt om det som foregår på skolen, sier Knox, som også poengterer at medlemmer i skolestyrene må velges og vil bli gjørelse velgerne sine.

– En del blir opprørt når jeg sier dette, men mange skoler og biblioteker er små og konservative institusjoner. De liker å støtte lokalsamfunnet, mange ansatte går til gudstjenester og ledelsen liker ikke negative overskrifter – så da fjerner de heller bøkene.

Hvis man er mot bokforbudene, må man også engasjere seg.

– Du må delta i møtene, stille til valg som styremedlem og møte opp for å forsvare bøkene. Men de som aktivt involverer seg i dette, er de som støtter bokforbudene.

– *Er dette mest av alt bare lokale saker, eller truer bokforbudene det amerikanske samfunnet generelt?*

– Bokforbudene er truende nettopp fordi de er små og mange. De er så små at man kan gjennomføre dem overalt.

Paranoide av fremtiden

Knox har også forsket på hva som får folk til å ville forby bøker. Hun tror mye nå bunner i en frykt for at USA er i ferd med å få en majoritet av minoriteter – som tar over for den tradisjonelle hvite og kristne majoriteten.

– De som vokser opp nå er ekstremt mangfoldige. Hvordan kan vi fortelle dem den sanne historien om landet vårt og plassen deres i det? For mange i USA er dette ekstremt skremmende.

Det er et faktum, fortsetter Knox, at det derfor er flere bøker på pensum som dreier seg om seksuell orientering, kjønnsidentitet, rasisme og kolonialisme.

– Disse historiene er ikke blitt fortalt. Det er derfor disse bøkene vekker så mye ubehag. Bøkene tar opp såkalt vanskelig kunnskap – temaer som gjør de voksne ukomfortable. Men de overfører ubehaget til barna når de ikke vil at noen skal snakke om disse tingene.

En annen årsak til eksplosjonen av bokforbud, kan være hjemmeundervisningen i pandemien, tror Knox.

– Plutselig så foreldre hva barna deres lærte, og det var ikke det samme som da de selv vokste opp. Etter George Floyd-drapet ledet også mange ungdommer demonstrasjoner i småbyene, og mange foreldre tenkte nok: «Hvordan kom de på tanken om at politiet er dårlig? Jeg har da aldri lært dem det?»

Bøkernes makt

Bak alle bokforbudene, ligger en frykt for og anerkjennelse av at bøker kan forandre folk dypt.

– Nesten alle tror på dette. Synet er så integrert i vestlig kultur at vi ikke engang tenker nøye gjennom det, sier Knox.